

נסי שמן: בסיס לחיים רוחניים Oil Miracles: Models for Religious Life???

Rabbi Moshe Shulman

Young Israel of Saint Louis - Yom Iyoun, Chanukah 5782

and she, and he, and her house, did eat many days. 16 The jar of meal was not spent, neither did the cruse of oil fail, according to the word of the LORD, which He spoke by Elijah.

3. מלכים ב פרק ד

(א) ואִשָּׁה אַחַת מִנְּשֵׂי בְנֵי הַנְּבִיאִים צָעָקָה אֶל אֱלִישָׁע לֵאמֹר עֲבָדְךָ אִישִׁי מֵת וְאַתָּה יָדַעְתָּ כִּי עֲבָדְךָ הִיא יָרָא אֶת יֶקֶזֶק וְהַנְּשָׂה בָּא לְקַחַת אֶת שְׂנֵי יְלָדָי לֹו לְעֲבָדִים: (ב) וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֱלִישָׁע מָה אֲעֲשֶׂה לָּךְ הַגִּידִי לִי מָה יֵשׁ לָּךְ בְּבֵית וְתֹאמְרִי אֵין לְשִׁפְחָתְךָ כָּל בְּבֵית כִּי אִם אֶסוּף שָׁמֹן: (ג) וַיֹּאמֶר לְכִי שְׂאֲלִי לָּךְ כְּלִים מִן הַחוּץ מֵאֵת כָּל שְׂכַנְיָךְ כְּלִים רַקִּים אֶל תִּמְעֵיטִי: (ד) וַיָּבֹאת וְסִגְרָת הַדָּלֶת בַּעֲדָךְ וַיִּבְעַד בְּנִיךָ וְהִמְלִיא תִּסְיָעִי: (ה) וַתִּלָּךְ מֵאֵתוֹ וַתִּסְגֵר הַדָּלֶת בַּעֲדָהּ וַיִּבְעַד בְּנִיהָ הִם מִגִּישִׁים אֵלֶיהָ וְהִיא מוֹצֵקֶת: (ו) וַיְהִי כִּמְלֵאת הַכְּלִים וְתֹאמְרִי אֶל בְּנֵהּ הַגִּישָׁה אֵלַי עוֹד כְּלִי וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֵין עוֹד כְּלִי וַיַּעֲמֵד הַשָּׁמֶן: (ז) וַתִּבֹּא וַתִּגְדַּל לְאִישׁ הַהֵלֵהִים וַיֹּאמֶר לְכִי מִכְרִי אֶת הַשָּׁמֶן וְשִׁלְמִי אֶת נַשְׂיָךְ וְאַתָּה וּבְנֵיךָ תַחֲיִי בְנוֹתָר: פ

1 Now there cried a certain woman of the wives of the sons of the prophets unto Elisha, saying: 'Thy servant my husband is dead; and thou knowest that thy servant did fear the LORD; and the creditor is come to take unto him my two children to be bondmen.' 2 And Elisha said unto her: 'What shall I do for thee? tell me; what hast thou in the house?' And she said: 'Thy handmaid hath not any thing in the house, save a pot of oil.' 3 Then he said: 'Go, borrow thee vessels abroad of all thy neighbours, even empty vessels; borrow not a few.' 4 And thou shalt go in, and shut the door upon thee and upon thy sons, and pour out into all those vessels; and thou shalt set aside that which is full.' 5 So she went from him, and shut the door upon her and upon her sons; they brought the vessels to her, and she poured out. 6 And it came to pass, when the vessels were full, that she said unto her son: 'Bring me yet a vessel.' And he said unto her: 'There is not a vessel more.' And the oil stayed. 7 Then she came and told the man of God. And he said: 'Go, sell the oil, and pay thy debt, and live thou and thy sons of the rest.'

4. גמ' שבת נג:

מַעֲשֶׂה בְּאַחַד שְׁמֵתָהּ אִשְׁתּוֹ וְהִנִּיחָהּ בֶן לִינֵק וְלֹא הָיָה לוֹ שֶׁכֶר מְנִיקָה לִיתָן, וְנִעְשָׂה לוֹ נֶס וְנִפְתָּחוּ לוֹ דְדִין כְּשֵׁנֵי דְדִי אִשָּׁה וְהִנִּיק אֶת בְּנוֹ. יוֹאֵמֶר רַב יוֹסֵף: בֹּא וְרֵאֵה כְּמָה גְדוֹל אֲדָם זֶה שֶׁנִּעְשָׂה לוֹ נֶס כְּזֶה! אָמַר לִיה אֲבִי: אֲדַרְבֵּה כְּמָה גְרוּעַ אָדָם זֶה שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ לוֹ סְדְרֵי בְרֵאשִׁית.

It was taught: There was an incident where one man's wife died, and she left him a son to nurse, and he did not have money to pay the wages of a wet-nurse. And a miracle was performed on his behalf, and he developed breasts like the two breasts of a woman, and he nursed his son. Rav Yosef said: Come and see how great this person is that a miracle of that magnitude was performed on his behalf. **Abaye said to him: On the contrary, how dishonorable is this person that the order of creation was altered on his behalf.**

1. גמ' שבת כא:

מֵאִי חֲנוּכָּה? דְּתַנּוּ רַבְּנָן: בְּכִ"ה בְּכֶסֶלְיוֹ יוֹמֵי דְחֲנוּכָּה תִּמְנִינָא אֵינוֹן דְּלֹא לְמַסְפַּד בְּהוֹן וְדִלֹא לְהִתְעַנּוֹת בְּהוֹן. שְׂפִשְׁנָכְסוּ יוֹוִנִים לְהִיכַל טַמְאוּ כָּל הַשְּׂמִינִים שְׂבִהִיכַל. וְכִשְׁנָבְרָה מַלְכוּת בֵּית חַשְׁמוֹנַי וְנִצְחוּם, בְּדָקוּ וְלֹא מִצְאוּ אֶלָּא פֶּךָ אֶחָד שֶׁל שָׁמֶן שֶׁהָיָה מוֹנַח בְּחוֹתְמוֹ שֶׁל כְּהֵן גְּדוֹל, וְלֹא הָיָה בּוֹ אֶלָּא לְהַדְלִיק יוֹם אֶחָד. נִעְשָׂה בּוֹ נֶס וְהַדְלִיקוּ מִמֶּנּוּ שְׂמוֹנֵה יָמִים. לְשָׁנָה אַחֲרַת קִבְעוּם וַעֲשָׂאוּם יָמִים טוֹבִים בְּהַלֵּל וְהוֹדִיָּא.

What is Hanukkah? The Sages taught: On the twenty-fifth of Kislev, the days of Hanukkah are eight. One may not eulogize on them and one may not fast on them.... When the Greeks entered the Sanctuary they defiled all the oils that were in the Sanctuary. And when the Hasmonean monarchy overcame and emerged victorious over them, they searched and found only one cruse of oil that was placed with the seal of the High Priest. And there was sufficient oil there to light for only one day. A miracle occurred and they lit from it eight days. Another year the Sages instituted those days and made them holidays with hallel and thanksgiving.

2. מלכים א פרק יז

(ח) וַיְהִי דְבַר יֶקֶזֶק אֵלָיו לֵאמֹר: (ט) קוּם לָּךְ צִרְפַּתָּה אֲשֶׁר לְצִדְיוֹן וְיִשְׁבֶּת שָׁם הִנֵּה צִוִּיתִי שָׁם אִשָּׁה אֲלֶמְנָה לְכַלְכֵּלְךָ: (י) וַיִּקָּם וַיֵּלֶךְ צִרְפַּתָּה וַיָּבֹא אֶל פֶּתַח הָעִיר וְהִנֵּה שָׁם אִשָּׁה אֲלֶמְנָה מְקֻשָּׁשֶׁת עֲצִים וַיִּקְרָא אֵלֶיהָ וַיֹּאמֶר קַחִי נָא לִי מַעַט מִיָּם בְּכִלִי וְאַשְׁתֵּה: (יא) וַתִּלָּךְ לְקַחַת וַיִּקְרָא אֵלֶיהָ וַיֹּאמֶר לְקַחִי נָא לִי פֶתַח לֶחֶם בִּידְךָ: (יב) וְתֹאמְרִי חֵי יֶקֶזֶק אֱלֹהֶיךָ אִם יֵשׁ לִי מַעוֹג כִּי אִם מֵלֵא כֹף קָמַח בַּכֵּד וַיַּמְעַט שָׁמֶן בַּצִּפְחַת וְהִנֵּי מְקֻשָּׁשֶׁת שְׁנַיִם עֲצִים וּבָאתִי וַעֲשִׂיתִיהוּ לִי וּלְבָנֵי וְאֶכְלֵנְהוּ וּמָתְנוּ: (יג) וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֱלֹהֵהּ אֶל תִּירָאִי בְּאֵי עֲשִׂי כְדַבְרָךְ אֲדָּ עֲשִׂי לִי מִשֶּׁם עֵגֶה קִטְנָה בְּרֵאשֶׁנָּה וְהוֹצֵאת לִי וְלָךְ וּלְבָנֶיךָ תַעֲשִׂי בְּאַחֲרָנָה: ס (יד) כִּי כֹה אָמַר יֶקֶזֶק אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כֹּד הַקָּמַח לֹא תִכְלֶה וְצִפְחַת הַשָּׁמֶן לֹא תַחֲסוּר עַד יוֹם תֵּת יֶקֶזֶק גִּשְׁם עַל פְּנֵי הָאָדָמָה: (טו) וַתִּלָּךְ וַתַּעֲשֶׂה כְּדַבַּר אֱלֹהֵהּ וַתֹּאכַל הִיא וְהוּא וּבֵיתָהּ יָמִים: (טז) כֹּד הַקָּמַח לֹא כִלְתָהּ וְצִפְחַת הַשָּׁמֶן לֹא חָסַר כְּדַבַּר יֶקֶזֶק אֲשֶׁר דָּבַר בִּידָּ אֱלֹהֵהּ: פ

8 And the word of the LORD came unto him, saying: 9 'Arise, get thee to Zarephath, which belongeth to Zidon, and dwell there; behold, I have commanded a widow there to sustain thee.' 10 So he arose and went to Zarephath; and when he came to the gate of the city, behold, a widow was there gathering sticks; and he called to her, and said: 'Fetch me, I pray thee, a little water in a vessel, that I may drink.' 11 And as she was going to fetch it, he called to her, and said: 'Bring me, I pray thee, a morsel of bread in thy hand.' 12 And she said: 'As the LORD thy God liveth, I have not a cake, only a handful of meal in the jar, and a little oil in the cruse; and, behold, I am gathering two sticks, that I may go in and dress it for me and my son, that we may eat it, and die.' 13 And Elijah said unto her: 'Fear not; go and do as thou hast said; but make me thereof a little cake first, and bring it forth unto me, and afterward make for thee and for thy son.' 14 For thus saith the LORD, the God of Israel: The jar of meal shall not be spent, neither shall the cruse of oil fail, until the day that the LORD sendeth rain upon the land.' 15 And she went and did according to the saying of Elijah;

בנרות ודלקו כל הלילה ובבוקר מצאו הנרות מלאים שמן וכן בכל לילה ולילה:

5. אברבנאל מל"ב ד: ב

(ב) והנביא שאלה מה יש לך בבית? לפי שהיה מנהג הנביאים לסמוך הנס על דבר מה כדי שלא יהיה בריאת יש מאין...

12. ט"ז אורח חיים סימן תרע ס"ק א

... ועל כולם ק' שאין לנו רמז מזה שנעשי כן וא"כ הי לרבותינו להזכיר דבר זה כדי שנדע הנס מה שנעשה בלילי הראשון

ול"נ לתרץ דלמפרע אנו רואין שגם בלילה הראשונה היה נס דמצינו בספר הזוהר על פסוק מה יש ליכי בבית שאין הוא ית' עושה נס ליתן ברכה אלא במה שיש כבר בעולם ואפי' הוא דבר מועט אז הוא ית' נותן ברכה להרבות המעט משא"כ בדבר ריקן אין שייך בו ברכ' לעשות בריה חדשה ע"כ ניחא כאן דאלו נדלק כל מה שהי' בלילה הראשון לא היה מקום לנס לחול על שום דבר אלא ודאי דגם בלילי הראשון נשתייר ממה שהי' ראוי לה וממנה נשתייר ועל אותו השיור באה הברכ' שנעשי' שם נס להרבות אותו וא"כ ראינו שגם בלילה הראשונה נעשה נס:

13. זוהר שמות יתרו אות תלו - תלח

ר' שמעון פתח, ויאמר אליה אלישע מה אעשה לך הגידי לי מה יש לך בבית. אמר לה אלישע, כלום אית לך על מה דתשרי ברכתא דקודשא בריה הוא, דתנינן אסור ליה לבר נש, לברכא על פתורא ריקניא. מ"ט. משום דברכתא דלעילא, לא שריא באתר ריקניא.

ובגיני כן, בעי בר נש לסדרא על פתוריה, חד נהמא, או יתיר, לברכא עלוי. ואי לא יכיל, בעי לשיירא מההוא מזונא דאכל, על מה דיברך. ולא ישתכח דיברך בריקניא.

תרגום הסולם:

ר' שמעון פתח, ויאמר אליה אלישע מה אעשה לך הגידי לי מה יש לך בבית. אמר לה אלישע, היש לך על מה שתשרה ברכת הקדוש ברוך הוא. שלמדנו, אסור לו לאדם שיברך על שלחן ריק. מה הטעם. משום שהברכה שלמעלה אינה שורה על מקום ריק.

ומשום זה צריך האדם לסדר על שלחנו לחם אחד או יותר לברך עליו. ואם אינו יכול לסדר הרבה, צריך להשאיר ממזון ההוא שאכל כדי שיהיה לו על מה לברך, ולא ימצא שיברך על שלחן ריק.

14. תוספתא ברכות פרק ו'

ר' דוסתאי בי ר' ינאי אמ' משם ר' מאיר הרי הוא או' ביצחק וברכתיך והרבתי את זרעך בעבור אברהם עבדי דרש יצחק ואמ' הואיל ואין הברכה שורה אלא על מעשה ידי עימר זרע שני וזרע יצחק בארץ ההיא וימצא בשנה ההיא מאה שערים

....

15. שו"ע או"ח הל' ברכת המזון ק"פ

סע' א: אין להסיר המפה והלחם עד אחר ברכת המזון.
סע' ב: כל מי שאינו משייר פת על שלחנו אינו רואה סימן ברכה לעולם

16. מגן אברהם שם סק"א

דהברכ' אינה שורה על דבר ריק אלא כשיש שם דבר כענין אלישע ושונמית:

17. משנה ברורה שם

(א) אין להסיר - כדי שיהא ניכר לכל שמברכין להשיי"ת על חסדו וטובו הגדול שהכין מזון לכל בריותיו וגם דהברכה אינה שורה על דבר ריק אלא כשיש שם דבר כענין פך שמן של אלישע:

6. מחצית השקל שו"ע או"ח קפ:א

(א) אין כו'. כענין אלישע כו'. שאמר לאשת עובדיה מה יש לך בבית, ותאמר אסוך שמן, ואמר לה אלישע שישפיע ה' במעט השמן ברכה למלאות ממנו כל הכלים שתשאל משכנים. אבל זולת שהיה לה תחלה מעט שמן, לא היה שולח ברכה לברוא שמן. והיינו, שקשה כביכול לפניו יתברך דבר כזה, כי בששת ימי בראשית ברא הכל יש מאין מאפס המוחלט, ומאז והלאה בורא יש מיש ולא יש מאין, (ואין) [דאין] רצונו בכך:

7. משנה אבות ה:ו

עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות ואלו הן פי הארץ ופי הבאר ופי האתון והקשת והמן והמטה והשמיר והכתב והמכתב והלוחות...

Ten things were created on the eve of the Sabbath at twilight, and these are they: [1] the mouth of the earth, [2] the mouth of the well, [3] the mouth of the donkey, [4] the rainbow, [5] the manna, [6] the staff [of Moses], [7] the shamir, [8] the letters, [9] the writing, [10] and the tablets.

8. זוהר א לך דף פח עמוד א

וברכאן דלעילא לא משתפתי, אלא במה דאית ביה ממשא, ולא אויחו ריקניא. מנלן. מאשת עובדיהו, דאמר לה אלישע הגידי לי מה יש לך בבית, דהא ברכאן דלעילא, לא שרינו על פתורא ריקניא, ולא באתר ריקניא. מה קתיב, ותאמר אין לשפחתך כל בבית כי אם אסוף שמן. מאי אסוף. אלא א"ל, שיעורא דהאי משחא, לאו איהי, אלא פדי משיחת אצבעא זעירא. אמר לה, נחמתני. דהא לא ידענא, היאך ישרון ברכאן דלעילא, בדוכתא ריקניא, אכל השתא דאית לך שמן, דא הוא אתר, לאשתפתי ביה ברכאן.

תרגום הסולם:

והברכות של מעלה אינן נמצאות, רק במה שיש בו ממש, ולא במקום ריקן, שאין בו ממש.

מאין לנו זה, מאשת עובדיהו, שאלישע אמר לה, הגידי לי מה יש לך בבית. כי הברכות שלמעלה אינן שורות על שלחן ריקן כמ"ש להלן בלחם הפנים, ולא במקום ריק. מה כתוב, ותאמר אין לשפחתך כל בבית כי אם אסוף שמן. ושואל מהו אסוף, ואומר אלא, שהיה בו רק כדי משיחת אצבע קטנה. אמר לה אלישע, נחמתני כי לא ידעתי, איך תשרינה הברכות של מעלה במקום ריקן. אבל עתה שיש לך שמן, זה הוא מקום שתמצאנה בו הברכות....

9. מצודת דוד

מה יש לך. לשיהא הברכה שורה בו:

10. מלבי"ם

מה אעשה לך כי אין הברכה שורה על אין רק על דבר יש

11. בית יוסף אורח חיים סימן תרע

ואיכא למידק למה קבעו שמנה ימים דכיון דשמן שבפך היה בו כדי להדליק לילה אחת ונמצא שלא נעשה הנס אלא בשבעה לילות? וי"ל שחילקו שמן שבפך לשמנה חלקים ובכל לילה היו נותנים במנורה חלק אחד והיה דולק עד הבוקר ונמצא שבכל הלילות נעשה נס. ועוד י"ל שלאחר שנתנו שמן בנרות המנורה כשיעור נשאר הפך מלא כבתחלה וניכר הנס אף בלילה הראשונה. אי נמי שבליל ראשון נתנו כל השמן